

WAT DENKT DE VARKENSHOUDER?

Bedenkingen/suggesties van Vlaamse varkenshouders

1 SAMENVATTING

INHOUD

1. Samenvatting
2. Bedenkingen/suggesties: overzicht
3. Conclusies
4. Achtergrond en meer informatie

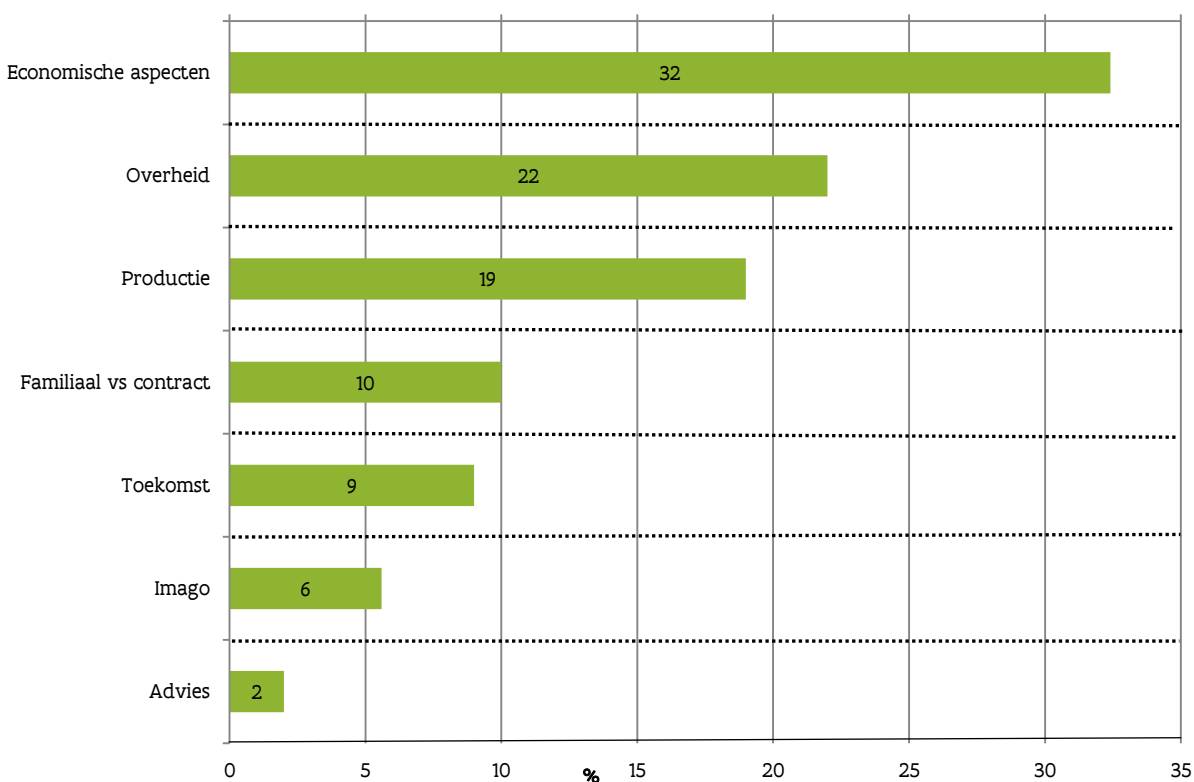
Eind 2016 konden 3.500 Vlaamse varkenshouders hun mening geven over specifieke knelpunten, structurele ontwikkelingen en toekomstplannen en -perspectieven tijdens een grootschalige, online enquête. De resultaten worden belicht in drie rapporten. Dit focusrapport presenteert de antwoorden van circa 300 varkenshouders op de afsluitende open vraag. Dit zijn de belangrijkste bevindingen:

- De bedenkingen en suggesties van de varkenshouders waaieren breed uit. Economische aspecten en de bekommernissen daaromtrent voeren de hoofdtoon, gevolgd door de clusters 'overheid', 'productie', 'familiaal versus contract', 'toekomst' en 'imago en advies'.
- Veel varkenshouders vinden dat de marges in de keten niet gelijk verdeeld zijn en voelen zich de zwakke schakel. De respondenten hekelen de lage prijzen en inkomens en vinden dat ze geen "eerlijke" vergoeding ontvangen.
- Heel wat varkenshouders geven aan dat er geen gelijk speelveld is met andere landen binnen en buiten Europa en dat ze de hogere kosten niet kunnen doorrekenen. Vooral de milieuregelgeving moet het ontgelden, met name de PAS (Programmatorische Aanpak Stikstof) en het mestbeleid.
- Een aantal varkenshouders oordelen dat het aanbod aan varkens, in Vlaanderen en in de EU, te groot is en dat de varkensstapel moet inkrimpen. Respondenten vinden ook dat niet rendabele bedrijven te lang in leven gehouden worden door de veevoederindustrie, waardoor de productie niet afneemt. Daarnaast ervaren ze uitbreiding mits mestverwerking als een van de oorzaken van het overaanbod en menen ze dat dit daarom het best bevroren wordt. Die groep staat tegenover de groep varkenshouders die vindt dat milieubeleid een uitbreiding van het bedrijf in de weg staat.
- Er is een zeer grote steun voor het familiaal bedrijf. Niet-contractproducenten staan negatief ten opzichte van contractproductie.
- Een aantal varkenshouders maakt zich zorgen over de toekomst van het bedrijf en de sector. Sommigen denken aan stoppen en willen dat op een "menswaardige" manier kunnen doen.

2 BEDENKINGEN EN SUGGESTIES: OVERZICHT

302 varkenshouders of ruim 30% van de respondenten, vulden de afsluitende open vraag in en formuleerden samen 358 bemerkingen. Het antwoord gaat van een kort specifiek antwoord, een persoonlijke bekommernis tot een hele redenering die verschillende aspecten vervat. De antwoorden zijn gecodeerd en gegroepeerd in zeven verschillende clusters. Een aantal clusters leunen dicht tegen elkaar aan en kunnen niet los van elkaar worden gezien. Figuur 1 toont de zeven verschillende clusters. Die laten zien waar de respondenten zich zorgen om maken of wat ze liever anders zien gebeuren in hun sector. Hierna worden de clusters (kort) uitgediept.

Figuur 1 Aantal antwoorden per aangehaalde cluster in de open bevraging, in %

Bron: Departement Landbouw en Visserij, enquête varkenshouders, 2016

2.1 ECONOMISCHE ASPECTEN: LAGE MARKTPRIJS – ZWAKKE POSITIE IN DE KETEN

In de antwoorden op de open vraag voeren economische aspecten en de bekommernissen daaromtrent de hoofdtoon: 32% van de reacties horen tot de economische cluster. Reacties met betrekking tot de prijs en de keten domineren hierbij.

Het valt op dat de respondenten de problemen met lage prijzen in grote mate linken aan hun positie in de keten. Ze voelen de macht van de afnemers en de retail en vinden zich als primaire producent een zwakke schakel binnen de keten. Veel van de reacties verwoorden het gevoel dat er een scheeftrekking is van de marges binnen de keten. Als primaire schakel voelen ze zich de dupe, ook omdat ze ervaren dat ze de kosten van opgelegde eisen en regels niet kunnen doorrekenen.

Naast de sterke link tussen prijs en de positie in de keten, zijn er een aantal reacties over lage prijzen, hogere kosten en een lagere rendabiliteit. De respondenten hekelen de lage prijzen en inkomens en het niet ontvangen van een “eerlijke” vergoeding. Respondenten vinden dat ze vele uren werken, zonder daarvoor een “eerlijke” vergoeding te ontvangen. Hierbij halen ze vaak de loonkloof tussen een werknemer versus een zelfstandige in de landbouw aan. Een aantal respondenten geven aanvullend aan dat de kostenstructuur in onze contreien te hoog is om te kunnen concurreren aan wereldmarktprijzen.

Een aantal varkenshouders verwoordt oplossingsmogelijkheden om de lage prijs te remediëren: stop met het verkopen van varkensvlees aan dumpingprijzen (de zogenaamde “kiloknallers”), voorzie in een minimumgarantieprijs, zodat niet meer onder de kostprijs moet worden verkocht, reguleer de varkensprijs bij wet, zorg voor meer prijstransparantie in de keten, enz.

De varkenshouders kampen met een (hoge) kapitaalsintensiviteit vooral ten opzichte van het (lage) rendement van de laatste jaren. De crisis in de varkenshouderij als gevolg van lage marktprijzen heeft bij een aantal varkenshouders geleid tot een lagere rendabiliteit en een verslechtering van de liquiditeit, en daardoor tot betalingsachterstanden bij veevoederfabrikanten. Bij meerdere respondenten is er onvrede over die oplopende betalingsachterstanden. De mening is dat “de goeden betalen voor de slechten”. De vrees bestaat dat de financiering van achterstallen uiteindelijk betaald worden door alle varkenshouders in de vorm van hogere voederprijzen.

Enkele respondenten plaatsten een reactie over de financiering van kapitaal door hun bank: zo werd de rente verhoogd terwijl de rente in de markt op een laag niveau stond, of is de overstap naar een andere bank onmogelijk (gemaakt) door het moeten voldoen van een (voor hen onoverkomelijke) boeterente. Dit drukt uiteraard de liquiditeit, zeker wanneer goede prijzen achterwege blijven.

Naast de zeer nauwe samenhang met de opbouw van marges en de positie van de primaire producenten gaan een aantal reacties eveneens in op de (horizontale) samenwerking in de keten tussen varkenshouders onderling. Antwoorden gaan van “het zou eerlijker zijn om het lidgeld voor een producentenorganisatie te betalen per dier (zeug/vleesvarken)” tot “er is geen enkele coöperatie meer in de varkenshouderij in Vlaanderen door de overname van Covavee door Westvlees”.

“Geef ons een eerlijke prijs voor ons product; loon naar werk. Meer vragen we niet.”

“De marges van de hele keten dienen gelijkmatig verdeeld te zijn.”

“De loonkloof tussen landbouwers en werknemers is zo groot. Enkel mensen uit onze sector begrijpen ons probleem, want welke loontrekkende gaat de maand tegemoet, op voorhand wetende dat die niet toekomt om iedereen te betalen?”

“Wij zijn een lening aangegaan met 3 jaarlijkse intrestherziening en bij de herziening hebben ze de intrestvoet verhoogd. Dit terwijl de intresten steeds gedaald zijn en we steeds onze leningen correct hebben afbetaald en de achterstand bij de leveranciers ongeveer gelijk is gebleven. Maar na meer dan 2 jaar aandringen om hierop een antwoord te krijgen, hebben we nu plots van de bank vernomen dat onze financiële toestand verslechterd is. Maar ik weet niet vanwaar ze dit gehaald hebben.”

“Ik denk dat de varkenshouderij voor meer dan de helft valt of staat met de goodwill van de voederleveranciers.”

Bron: Departement Landbouw en Visserij, enquête varkenshouders, 2016

2.2 OVERHEID: VOORAL MILIEUREGELGEVING KNELT

De cluster ‘overheid’ krijgt 22% van de reacties en is hiermee na de cluster ‘economische aspecten’ de tweede in rang. De respondenten zijn van oordeel dat er veel veranderingen zijn in het beleid en de regelgeving. Velen ervaren een grote externe druk. Ze geven aan dat de bedrijfsvoering ingewikkeld is (geworden) door veelal strenge wetten en normen en de daarbij horende administratieve verplichtingen en veelvuldige (en strenge) controles. Het gevoel leeft daarbij dat er ongelijkheid is wat betreft regelgeving, normen en eisen tussen België en tussen Europa en de wereld. Sommigen ervaren dit als concurrentievervalsing: er is geen ‘level playing field’.

Vooraf de milieuproblematiek speelt op. Veel van de bemerkingen hebben betrekking op de mest- en PAS-wetgeving. De algemene trend is dat de overheid de PAS-wetgeving snel moet afschaffen en de perceptie is dat deze, samen met de mestwetgeving, de uitbreidings- en overnamemogelijkheden van hun bedrijven flink beperkt. Veel van de respondenten ervaren dat mestafzet (te) duur is. Een deel van hen legt hierbij de link naar de geldende bemestingsnormen. Daarnaast geven de varkenshouders aan dat mestafzet naar Wallonië en onze buurlanden ook mogelijk zou moeten zijn en ervaren ze hier een ongelijkheid ten opzichte van andere landen.

Op vlak van premies en subsidies vanuit de overheid is er een duidelijke tweedeling zichtbaar: een deel van de respondenten pleit ervoor, met name, VLIF-steun te behouden of zelfs uit te breiden, terwijl een ander deel liever alle premies en subsidies zou afschaffen.

Kader 2. Een aantal reacties van varkenshouders over de overheid

“Landbouwers die men in hun startjaren een vergunning geeft zouden zekerheid moeten hebben dat ze op die plaats kunnen blijven produceren tot hun pensioen.”

“Voor eender welke job worden wetten en reglementen vastgelegd. Dat moet en zorgt voor structuur in de maatschappij. Maar soms loopt het de spuigaten uit en komen er onnoemlijk veel nieuwigheden bij ons aankloppen zodat je op den duur niet meer weet wat en hoe, wanneer en welke centen! Spreek met elkaar, luister naar elkaar, bekijk wat kan en wat mogelijk en haalbaar is, maak geen nutteloze, reglementen maar zoek een juiste oplossing...”

“De strenge regels qua diergezondheid, milieu, huisvesting, ... in Vlaanderen moeten over heel de wereld gelijk zijn zodat iedereen met gelijke middelen (kosten) strijdt.”

“De mestafzet is een dure aangelegenheid, die de rendabiliteit van niet-grondgebonden bedrijven ondergraaft.”

“Geen subsidies, ook niet voor stoppende boeren. De vrije markt is het beste om evenwicht te houden op de landbouw markten.”

Bron: Departement Landbouw en Visserij, enquête varkenshouders, 2016

2.3 PRODUCTIE: AANBOD TE GROOT

De cluster productie groepeerde 19% van de antwoorden. Veel respondenten vinden dat het aanbod te groot is in vergelijking met de vraag. Sommigen noemen zelfs met klem overproductie als de reden van de crisis en menen dan ook dat de varkensstapel ingekrompen moet worden. Een aantal varkenshouders vinden dat niet rendabele bedrijven sneller moeten kunnen stoppen om te vermijden dat schulden opgebouwd worden. Op die manier vermindert eveneens de productie. Het oordeel is dat bedrijven te lang in leven gehouden worden door banken en veevoederindustrie. Een aantal respondenten staan daarnaast erg negatief tegenover megabedrijven en zien die het liefst verdwijnen, en vinden dat er een bouw- / vergunningenstop ingesteld moet worden om overproductie tegen te gaan. Een deel van de varkenshouders merkt nadrukkelijk op dat maatregelen voor een inkrimping van de varkensstapel een aanpak op Europees niveau vereisen.

Een aantal zien andere oplossingsmogelijkheden om het aanbod te beperken: het georganiseerd lichter afleveren tijdens crisisperioden, en het inzetten van real time monitoring voor het hanteren van een “Europese zeugenstapel”. Dit laatste houdt in dat het aantal drachtige zeugen gemeld wordt en productiegetallen meegegeven worden, zodat een inschatting van het aantal vleesvarkens dat 10 maanden later op de markt komt mogelijk is.

Daarnaast zijn er veel reacties over uitbreiding mits mestverwerking. De link met overproductie is snel gemaakt: veel varkenshouders percipiëren uitbreiding mits mestverwerking als een dure maatregel die leidt tot een te groot aanbod. De kreet om die maatregel te bevriezen klinkt dan ook veelvuldig. Een aantal respondenten waarschuwt voor ongebreidelde groei en het zich onder druk laten zetten door

anderen om te groeien. Sommigen opperen om megabedrijven te stoppen of om geen vergunning af te geven als mestafzet op het eigen bedrijf niet mogelijk is.

De link tussen de cluster 'productie' met de voorgaande cluster 'economische aspecten' is niet ver weg: respondenten oordelen dat een te groot aanbod zorgt voor een lagere prijs en de rendabiliteit drukt.

Kader 3. Een aantal reacties van varkenshouders over productie

“Uitbreiding mits mestverwerking zouden ze moeten verbieden!! Er zijn teveel varkens volgens het binnenlands verbruik waardoor we zeer kwetsbaar zijn. Voor produceren voor de wereldmarkt is er in Vlaanderen geen plaats. We hebben te hoge lonen en te hoge milieukosten waardoor we soms moeten werken aan hongerlonen”

“Het beste is zoals ze met de melk doen: minder produceren. En dit door een premie te geven om varkens van 100kg te slachten, en een boete op te leggen boven de 110 kg. Daar moet niemand moeite voor doen. Er komt dan 10% minder vlees op de markt, zonder dat er iemand een zeug/mestvarken minder moet houden. En het kost geen geld, met de boete betaal je de premie”

“Er moeten gewoon minder varkens geproduceerd worden. Minder aanbod is hogere prijs. In plaats van uitbreiden, inkrimpen. Geen nieuwe stallen en vergunningen meer toestaan”

Bron: Departement Landbouw en Visserij, enquête varkenshouders, 2016

2.4 FAMILIAAL VERSUS CONTRACT

10% van de antwoorden gaat over familiale landbouw ten opzichte van contractproductie. De reacties bestaan vooral uit een overweldigende steun voor het familiale bedrijf. De respondenten menen dat familiale bedrijven meer steun en bescherming verdienen. Enkelen vragen zich af of familiale bedrijven wel zullen blijven bestaan. Een deel van de respondenten meent duidelijk dat contractbedrijven ertoe leiden dat het familiale bedrijf verdwijnt en dat de mengvoederindustrie door steeds groter wordende (contract)bedrijven leidt tot een steeds groter wordend aanbod van varkens en overproductie met dito lage prijzen, en tot een groter mestprobleem. De varkenshouders staan negatief tegenover het produceren onder contract. De respondenten reageren vooral in de trend van “schoenmaker blijf bij je leest”.

Kader 4. Een aantal reacties van varkenshouders over familiaal versus contract

“Laat de varkenskwekerij in handen van de echte BOER, die gaat voor de kwaliteit en niet voor de kwantiteit.”

“De werkdruk is hoog (7 dagen op 7 werken, soms avondwerk, altijd weekendwerk). Het is moeilijk te combineren met een huishouden met kinderen. Veel bureauwerk. Hoge schuldenlast. Het familiale bedrijf zal jammer genoeg verdwijnen door de vele lasten. Onze kinderen willen daardoor zeker het landbouwbedrijf niet overnemen.”

“Kweken onder contract is voor de minder professionele ‘bedrijfsleiders’, die eigenlijk beter iets anders zouden doen. Deze helpen alleen maar de mengvoederindustrie draaiende te houden, en deze verdienen uiteindelijk al genoeg op de kap van de noodlijdende, wel nog zelfstandige varkenshouders!”

“Mengvoederfabrikanten zijn geen landbouwers.”

Bron: Departement Landbouw en Visserij, enquête varkenshouders, 2016

2.5 TOEKOMST: MENSWAARDIG KUNNEN STOPPEN

9% van de respondenten plaatste een bemerking over de toekomst. Ze maken zich ernstig zorgen over de toekomst, niet alleen van hun eigen bedrijf maar ook van de sector. Enkele respondenten koppelen naar de leeftijdspiramide terug – een groot deel van de varkenshouders zijn ouder en hebben geen opvolger- en vragen zich af hoe de sector zal evolueren. De kern van het verhaal is het vele werken, veel investeren en het verdienen van een “hongerloon”. Meermaals spreken respondenten de hoop uit dat de jongere generatie een betere tijd tegemoet gaat. Sommige respondenten geven zelfs aan opgelucht te zijn dat ze geen opvolger hebben.

Daarnaast denken respondenten na over stopzetting van bedrijven. Enkelen geven aan dat ze gaan bekijken of ze niet beter stoppen met varkenshouderij en doorgaan met de andere bedrijfstakken op het bedrijf. De rode draad is dat de respondenten aandacht vragen om “menswaardig” te kunnen stoppen. Ze dragen ideeën aan zoals het voorzien van een toekomstplan dat de mogelijkheid biedt om oudere varkenshouders of diegenen met verouderde infrastructuur uit te laten stappen – al of niet met een afbraakpremie - en na een faillissement zo een nieuw leven op te kunnen bouwen buiten de varkenshouderij. Op die manier wordt eveneens jongeren of moderne bedrijven een betere toekomst gegund.

Kader 5. Een aantal reacties van varkenshouders over toekomst

“Ik vind dat jonge varkenshouders meer geholpen moeten worden en dat oudere varkenshouders zonder opvolging sneller geholpen moeten worden met het beëindigen van het bedrijf. Dit geeft meer lucht voor beide partijen.”

“Wij zijn einde loopbaan en zouden vroeger nog een opvolger gekregen hebben, maar nu is het gedaan. Het is toch triest als men hoort dat ik blij ben dat ik geen opvolger heb.”

“Probeer een afbraakpremie te voorzien voor oude gebouwen en varkenshouders die financiële problemen hebben. Zodat hier geen nieuwe varkens in komen en dat de landbouwer wel buitenshuis kan gaan werken. Zo ga je de varkensstapel ook verminderen met minder hardere aanpak (faillissementen).”

“Boeren in problemen moeten menswaardig kunnen stoppen.”

Bron: Departement Landbouw en Visserij, enquête varkenshouders, 2016

2.6 IMAGO EN ADVIES

Afsluitend volgen twee clusters die eerder los staan van de rest: 'imago' (6%) en 'advies' (2%). Uit de reacties van de varkenshouders blijkt dat ze zich zorgen maken over hun imago en het respect dat ze ontvangen. De varkenshouders ervaren weinig respect voor hun stiel en hebben het gevoel dat de "burger" onvoldoende weet heeft hoe (goed) ze met hun dieren omgaan en aan welke eisen ze dienen te voldoen.

Wat betreft advies en ondersteuning wordt ervoor gepleit dat men als varkenshouder zelf de beslissingen moet maken en moet zorgen voor onafhankelijk advies. Een deel van de respondenten pleit daarnaast voor gratis/betaalbaar advies en begeleiding voor bedrijven. Ook advies over de toekomst van het bedrijf hoort hieronder.

Kader 6. Een aantal reacties van varkenshouders over imago en advies

"Het imago van de varkenshouderij is nog veel te negatief bij de bevolking."

"De consument is nog véél te weinig op de hoogte van de dagelijkse inspanningen en veranderingen die gedaan worden ter verbetering van het milieu, op gebied van dierenwelzijn, wetten en verplichtingen waaraan moet voldaan worden, respecteren van wachttijden en de controles die hierop gebeuren. Moest men hier veel meer weet van hebben, zou het vertrouwen in vleesconsumptie verbeteren alsook het RESPECT VOOR DE BOERESTIEL die voor ons mentaal ook een opsteker zou zijn."

"Kijk naar je eigen talent en mogelijkheden en laat je niet leiden door je buurman."

"Gratis advies voor de toekomstbepaling van uw bedrijf, niet van een bank. Begeleiding voor bedrijven zonder te hoge kosten."

Bron: Departement Landbouw en Visserij, enquête varkenshouders, 2016

3. CONCLUSIES

De bemerkingen / suggesties van de varkenshouders op de open vraag waaieren breed uit. Het was daardoor niet altijd eenvoudig om die in te delen in clusters. Een aantal clusters overlappen deels en vertonen daardoor een samenhang. In de resultaten zijn eveneens hier en daar tegenstrijdige opinies terug te vinden waar de ene groep een andere visie heeft dan een andere.

De antwoorden op de open vraag liggen in lijn met de resultaten van de gesloten vragen van de twee voorgaande rapporten. In de open vraag komt de 'economische' cluster duidelijk op de eerste plaats, gevolgd door de cluster 'overheid'. Dit correspondeert met vroegere bevindingen: de grootste knelpunten van varkenshouders waren een mix van economische factoren en het overheidsbeleid. De lage marktprijzen stonden met stip op één als het knelpunt. Daarnaast waren kosten van mestafzet- en verwerking, de eisen van de overheid met betrekking tot milieu en dierenwelzijn, het lage en onzekere inkomen, het veranderend overheidsbeleid, de administratieve lasten en de hoge voederkosten grote issues. Die aspecten zijn terug te vinden in de antwoorden op de open vraag.

Binnen de 'economische' cluster voert de lage marktprijs eveneens de boventoon. Nieuw is het eveneens prominent naar voren komen van de keten in het verhaal en vooral dan de rechtstreekse link die varkenshouders maken tussen een lage marktprijs en hun positie in de keten. Varkenshouders vinden dat de marges in de keten niet gelijk verdeeld zijn en voelen zich de zwakke schakel. Dit bleek eveneens uit een van de stellingen in voorgaande rapporten, waar slechts 16% vond dat varkenshouders als volwaardige partner gezien worden door de andere stakeholders in de keten.

De varkenshouders halen in de cluster 'overheid' de strenge en veranderende normen en regelgeving, en de administratieve lasten aan. Dit sluit aan bij de antwoorden van de gesloten vragen van vroegere rapporten. Ze geven aan dat er geen gelijk speelveld is met andere landen binnen en buiten Europa en dat de hogere kosten niet doorgerekend kunnen worden. Vooral de milieuregelgeving moet het ontgelden. Varkenshouders geven aan dat PAS (Programmatorische Aanpak Stikstof) en het mestbeleid de uitbreidings- en overnamekansen beperken en dat mestafzet en -verwerking (te) duur is.

Het mestbeleid echoot eveneens door in de derde cluster 'productie'. Een aantal varkenshouders oordelen dat het aanbod aan varkens te groot is en dat de varkensstapel moet inkrimpen. Andere reacties gaan in op oplossingen zoals het tegengaan van megabedrijven, een bouw- en vergunningenstop, en het lichter afleveren van vleesvarkens. Een aantal geven aan dat een daling van de varkensstapel een aanpak op Europees niveau vereist. Uitbreiding mits mestverwerking – volgens hen een dure maatregel die leidt tot overproductie – wordt als een van de oorzaken van een te groot aanbod genoemd en wordt daarom best bevroren. Die groep staat tegenover de groep varkenshouders die vindt dat milieubeleid een uitbreiding van het bedrijf in de weg staat.

Varkenshouders vinden eveneens dat niet rendabele bedrijven te lang in leven gehouden worden door de veevoederindustrie waardoor de productie niet afneemt. Ze staan negatief ten opzichte van de betalingsachterstanden bij veevoederfabrikanten. De vrees is dat dit het aanbod op niveau houdt en dat de financiering van betalingsachterstanden leidt tot hogere voederprijzen voor alle varkenshouders (de 'goede' betalen mee voor de 'slechte'). Diezelfde teneur bleek eveneens uit de gesloten vragen: 61% vond het geen goede zaak dat de mengvoederindustrie een financiële buffer vormt voor noodlijdende bedrijven, en 55% was van mening dat onrendabele bedrijven de sector moeten verlaten.

De antwoorden in de vierde cluster 'familiaal – contract' matchen eveneens met de resultaten van vroegere analyses. Er is een zeer grote steun voor het familiaal bedrijf en niet-contractproducenten

staan negatief ten opzichte van contractproductie. De varkenshouders vinden dat veevoederfabrikanten door contractproductie de overproductie en daaruit voortvloeiende lage prijzen in de hand werken.

Tot slot, uit de gesloten vragen volgde dat het vertrouwen in de toekomst varieert en dat de negatieve reacties licht overheersen over de positieve. De antwoorden in de vijfde cluster 'toekomst' sluiten hierbij aan. Een aantal varkenshouders maakt zich zorgen over de toekomst van het bedrijf en de sector. De kern van het verhaal is het vele werken en de grote investeringen zonder daarvoor een "eerlijke" vergoeding te ontvangen. Een aantal varkenshouders denkt aan stoppen. De rode draad hierbij is dat varkenshouders vragen om dit op een "menswaardige" manier te kunnen doen.

4 ACHTERGROND EN MEER INFORMATIE

Eind 2016 nodigde het Departement Landbouw en Visserij 3.500 Vlaamse varkenshouders uit om deel te nemen aan een grootschalige, online enquête. Deze peilde naar specifieke knelpunten, structurele ontwikkelingen en toekomstplannen en –perspectieven, aangevuld met een aantal stellingen.

De Vlaamse varkenshouders kregen zo de kans om input te geven over de toestand van hun bedrijf en de sector, en toekomstgerichte voorstellen te doen. De enquête werd afgesloten met een open vraag, waarbij de varkenshouders een forum werd gegeven om bedenkingen en suggesties te formuleren over de varkenssector in het algemeen.

Naar aanleiding van deze enquête zijn reeds twee rapporten verschenen. Een eerste rapport geeft de algemene resultaten op hoofdlijnen en een tweede rapport omvat meer diepgaande analyses naargelang bedrijfstype - specialisatie en naargelang de leeftijd - opvolgingssituatie van de bedrijfsleider.

Een groot aantal respondenten heeft geantwoord op de afsluitende open vraag. Dit derde focusrapport presenteert daarom aanvullend de resultaten hiervan. De mogelijkheid bestaat dat vooral de respondenten die problemen ervaren geneigd zijn hun zorgen en moeilijkheden te ventileren. Aanvullend wordt daarom in de conclusies eveneens de link gemaakt met de resultaten van de gesloten vragen in de eerste twee rapporten om te zien of en in hoeverre de resultaten in lijn liggen met eerdere bevindingen.

Meer uitgebreide informatie over de resultaten van de enquête die werd gehouden onder de Vlaamse varkenshouders is beschikbaar in volgende rapporten:

- Deuninck J., de Regt E. & Vrints G. (2017) *Wat denkt de varkenshouder? Resultaten van een grootschalige bevraging in 2016*, Departement Landbouw en Visserij, Brussel.
- Deuninck J. & de Regt E. (2018) *Wat denkt de varkenshouder? Analyse volgens bedrijfstype – specialisatie en leeftijd – opvolging*, Departement Landbouw en Visserij, Brussel.

Deze rapporten zijn beschikbaar op de website van het Departement Landbouw en Visserij via de volgende link: <http://www.vlaanderen.be/landbouw/studies>.

Vermenigvuldiging en/of overname van gegevens zijn toegestaan als de bron expliciet vermeld wordt:

De Regt E. & Deuninck J. (2018) *Wat denkt de varkenshouder? Bedenkingen/suggesties van Vlaamse varkenshouders*, Departement Landbouw en Visserij, Brussel. Depotnummer: D/2018/324/061.